

Norsk psykologprofesjon – historien om en suksess

An-Magritt Aanonsen

President Norsk Psykologforening

Dette er en forkortet versjon av et innlegg holdt på Nasjonalt profesjonsråds seminar om norsk psykologutdanning, dens forhold til et utkast til en europeisk standard for psykologutdanning, Europsy, og de nye masterutdanningene.

Den norske psykologprofesjonens utvikling og sterke posisjon i Norge er unik sammenlignet med andre land, både i nordisk, europeisk og internasjonal sammenheng. Det dreier seg om det ansvar og de rettigheter psykologer tillegges innen helsevesenet og den anvendeligheten profesjonen har vist seg å ha innen mange arbeidsfelt. Det har også bidratt til at vi i dag har sterke fagmiljøer ved fire av våre universiteter. Behovet for psykologer har økt, psykologifaget er blitt vel ansett og svært populært, og det får stadig mer innflytelse i samfunnet. Jeg vil se på årsaken til denne suksessen, og på hvordan utkastet til en europeisk standard for psykologutdanning vil stå seg i forhold til den norske. Spørsmålet er hvordan vi best kan videreføre suksessen både for faget og profesjonen og samfunnet.

Regulering av psykologprofesjonen

Etter krigen ble man for alvor oppmerksom på psykologien som fag og psykologer som fagutøvere. Dermed ble det viktig å regulere anvendelsen, og vi fikk det første lovforslaget om psykologutdanning i 1948. Psykologutdanning var svært viktig, så viktig at da den første nordiske psykologkonferanse ble holdt i Oslo i 1947, deltok både kongefamilien og regjeringsmedlemmer på åpningen. Statsminister Gerhardsen holdt åpningstalen.

Arbeidet med å regulere profesjonen gjennom lovgivningen ble påbegynt i 1952 og var i utgangspunktet tenkt som et nordisk samarbeid. Det forsinket arbeidet, og samarbeidet brøt sammen. I Norge tok man opp igjen arbeidet i 1968, og i 1971 kom stortingsproposisjonen om lovregulering av psykologtittelen. Psykologloven ble så vedtatt i 1973, den første i Norden. I tilknytning til denne fikk vi et profesjonsråd under helsedirektøren, Psykologrådet. Tittelen psykolog er hele tiden blitt knyttet til helse, og loven ga derfor alle psykologer rettigheter og plikter som helsepersonell. Av hensyn til klientene er tittelen beskyttet.

I 1974 kom Standard for norsk psykologisk embedseksamen, og det vi kaller Boulder-modellen ble lagt til grunn. Den innebærer at utdanningen bygger på integrasjon av vitenskap og praksis og gir generalistkompetanse. Generalistkompetansen er viktig for psykologenes suksess i samfunnet. Den gir en kombinasjon av akademisk og klinisk kompetanse og har vist at psykologer er anvendelige på et bredt spekter av arbeidsområder – de tradisjonelle i skole, helse, arbeidsrådgivning og forsvar, men også på nyere arbeidsfelt innen organisasjons- og systemarbeid, sakkyndighet og lignende.

Året etter kom en ny bekreftelse på psykologers verdi i samfunnet, og nok en anerkjennelse av våre behandlingsmetoder: da fikk alle spesialister i klinisk psykologi rett til trygdekasserefusjon for sine pasienter. Denne rettigheten er unik sammenlignet med andre land; selv i Norden er det ingen andre land som har hatt en tilsvarende ordning.

Som profesjon hadde psykologer i Norge på 70-tallet allerede det meste på plass – også sammenlignet med de fleste andre i Europa *i dag* – lovregulert utdanning og tittelbeskyttelse, samme unntak fra begrensninger til å ta syke i kur som leger og tannleger, rettigheter og plikter som

helsepersonell, og egne fagetiske retningslinjer. Alt dette ga rom for faglig selvstendighet. Imidlertid satte andre deler av helselovgivningen grenser for hvor autonome vi fikk være.

Utover 80-tallet økte interessen for å nyttiggjøre seg psykologene i psykisk helsevern, familievern, barnevern, samtidig som utbygging av tilbudene økte sterkt. Mangelen på psykologer var stor, og utdanningskapasiteten måtte økes.

Kampene om profesjonsutdanningen

Men vi har også stått overfor store problemer: Det første «slaget om psykologutdanningen» sto i 1993–94. Profesjonsstudiet i Tromsø var etablert i 1991, og myndighetene ønsket å øke kapasiteten ved å etablere profesjonsstudium også ved NTNU i Trondheim. Utdanningsminister Gudmund Hernes ville samtidig redusere den totale studielengden til 4 1/2 år. Motstanden var stor – likeså aktiviteten både fra Psykologforeningen og universitetene. To omfattende utredninger frarådet reduksjon i studietiden og gikk samtidig inn for økt utdanningskapasitet. Stortingets utdanningskomite støttet oss, og slaget endte med at profesjonsstudiet fortsatte som seksårsstudium. Gjennom opprustning også i Oslo og Bergen økte studiekapasiteten med nesten hundre prosent i løpet av 90-årene.

Så kom universitetsreformen i 2001 med ny gradsstruktur og innstilling fra Utdanningsdepartementet, som konkluderte med at også psykologstudiet skulle inn i denne. Psykologforeningen jobbet aktivt sammen med Nasjonalt råd for psykologutdanning for å beholde profesjonsstudiet som et integrert seksårig studieforløp, unntatt fra reformen. Dette gjorde vi blant annet gjennom lobbyvirksomhet overfor Stortinget og Helsedepartementet. Kampen ble kronet med seier. Departementet anbefalte Stortinget å vedta at psykolog-, lege- og veterinærutdanningene ble unntatt fra reformen. Av alle fagutdanningene som ønsket dette, var profesjonsstudiet i psykologi ett av bare tre som ble unntatt! Det er altså ingen tvil om at samfunnet ser profesjonsutdanningens grunnleggende betydning for å utøve yrket. Og det understreker igjen at å sikre kvaliteten på psykologtjenestene til klientene er en grunnleggende forutsetning for utøvelse av yrket.

Psykologer som helsepersonell

I 2000 fikk vi fire nye helselover. To av dem berørte psykologene direkte. De gamle profesjonslovene ble alle opphevet og tatt inn i en felles lov om helsepersonell, som omfatter 28 helseprofesjoner; fra langtidsutdannede psykologer og leger til profesjoner med utdanning fra videregående skoler, for eksempel omsorgsarbeidere og hjelpepleiere. Gjennom den nye psykisk helsevernloven fikk psykologer lov- og forskriftsfestet nye plikter og rettigheter, og psykologkompetanse må være på plass for at institusjoner i psykisk helsevern skal godkjennes. Så langt vi er kjent med, er det ingen andre land i Europa hvor psykologenes bidrag har lignende status og betydning.

Samtidig er det blitt tydelig at psykologenes utdanning er relevant for mange andre arbeidsfelt. Profesjonen gir vesentlige bidrag til familievern, russektoren, skolevesenet, primærhelsetjenesten, i Forsvaret, i arbeidslivet, i helse, miljø- og sikkerhetsarbeid. Uansett hvor psykologer arbeider, kommer de inn under helsepersonellovens bestemmelser så lenge de fremstår som psykologer.

Utviklingen av Europsy

European Federation of Psychologists Association (EFPA) ble dannet i 1981. Psykologforeningen var med fra starten. Et mål for EFPA var å arbeide for å heve standarden på psykologprofesjonen på tvers

av landegrensene i Europa. Første forsøk ble gjort på slutten av 80-tallet med «Optimal standards for Professional Training in Psychology». Denne fikk liten betydning, men arbeidet viste hvor vanskelig det er å finne en felles plattform for psykologutdanning.

På slutten av 90-tallet inviterte den tidligere presidenten i EFPA, professor Ingrid Lunt fra Storbritannia, kjente og sentrale universitetspsykologer (partnere) fra 12 forskjellige land i Europa til å danne en gruppe som gjennom det såkalte Leonardo-prosjektet skulle søke EU-midler til å utvikle «Framework for education and training for Psychologists in Europe». Deltakere fra alle de nordiske landene ble invitert med støtte fra sine respektive foreninger. EFPA ble etter hvert med som partner i dette arbeidet.

Gruppen avga sin rapport i 2001: Rapporten beskriver et anbefalt rammeverk for hva et studium skal dekke, og hvor lang tid det må vare; minimum seks år. EFPAs generalforsamling ga full støtte til dette. Gruppen søkte umiddelbart om støtte til et nytt prosjekt med sikte på å utvikle rammeverket til en konkret beskrivelse av hva psykologkompetanse består av, samt organisering av en europeisk godkjenningsordning. Partnerne var de samme og har gått under navnet «Leonardo-gruppen».

Både Norsk Psykologforening og foreningene i de andre nordiske landene har ment at dette arbeidet er viktig. Derfor har vi deltatt aktivt, ikke minst for å sikre at en europeisk standard skal holde mål i forhold til de nordiske utdanningene, som alle baserer seg på en generalistutdanning over seks år. Vi har sett det som politisk viktig å få en en mer ensartet profesjon med sammenlignbart kompetansenivå på tvers av landegrensene. I flere land i Europa er psykologprofesjonen helt uregulert, i andre land kreves langt kortere utdanningsløp, og psykologene har liten innflytelse, ansvar og rettigheter.

Leonardo-gruppen ferdigstilte sin rapport om Europsy våren 2005 og overleverte produktet til EFPA på generalforsamlingen samme sommer. EFPA arbeider nå for at EU skal gå inn for en ny standard basert på Europsy-utkastet på europeisk basis. Nå er vi inne i en eksperimentfase med utgangspunkt i rapporten. Seks land er i gang med å prøve ut ordningen, og Leonardo-gruppen har igjen søkt om støtte til å gjennomføre eksperimentfasen. Sannsynligvis vil den føre til en del forandringer i Europsy, men neppe når det gjelder hovedinnholdet, som er:

Generell psykologkompetanse etter seks års utdanning, inkludert praksisperiode, for å praktisere som selvstendig psykolog på inntil to arbeidsfelt hvor hun/han har tilfredsstillende praksis. Detaljerte beskrivelser av krav til det teoretiske grunnlag, vitenskapelig oppgave og anvendt(e) område(r), hvor praksisperioden(e) gir grunnlag for selvstendig praksis, for eksempel innen helsevesenet eller organisasjonsrettet arbeid.

Min vurdering er at Europsy ikke får konsekvenser for psykologutdanningen i Norge, bortsett fra at praksis- og veiledningskravene muligens bør skjerpes noe. Med en EU-godkjenning av Europsy vil psykologprofesjonen bli sterkere og mer entydig i Europa. Det enkelte land vil fortsatt ha sin selvstendighet i forhold til godkjenning av psykologer. Det betyr at i Norge vil det fortsatt være slik at Statens autorisasjonskontor vil vurdere grunnlag for godkjenning. I forhold til dagens krav vil det være mulig å tenke seg at en Europsy med klinisk kompetanse kunne bli autorisert som psykolog i Norge.

Norsk psykologutdanning, slik den har utviklet seg gjennom de siste 60 år, har skapt grunnlag for en unik samfunnsposisjon for psykologer sett i internasjonal sammenheng. Den har samtidig skapt sterke psykologimiljøer ved våre universiteter. Disse psykologimiljøene utvikler nå nye utdanninger ved å opprette masterstudier. Dette er rene akademiske studier i psykologi. De kan bli viktige tilskudd til bruken av psykologifaget på flere samfunnsområder. Som akademiske utdanninger gir de grunnlag

for å styrke og fornye forskningsområder innen faget som også vil bidra til den anvendte psykologien i Norge. Samtidig må vi være klar over at vi ennå vil ha for få psykologer i lang tid fremover. Det kan bli nødvendig å øke studenttallet på profesjonsstudiet, og dette jobber vi sammen med myndighetene om.